

Київський університет імені Бориса Грінченка

Кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
12» 09 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЇ

Спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

інститут, факультет, відділення Інститут журналістики

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Ідентифікаційний код 02136554	
Начальник відділу	
МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ	
Програма № <u>3333</u>	
<u>Несен</u>	
(підпис)	(позначка, інше)
«	» 20 <u>16</u>

2016 – 2017 навчальний рік

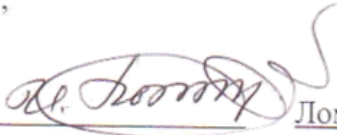
Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія інформації» для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Розробник:

Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії Історико-філософського факультету Протокол № 2 від «9» вересня 2016 року,

Завідувач кафедри філософії
доктор філософських наук, професор

Ломачинська І.М.
Маврик С.В. Чаб

© Ломачинська І.М., 2015 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»	Нормативна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки
	Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	
Модулів - 1	Освітній рівень: другий (магістерський)	Рік підготовки 5-й
Змістових модулів - 4		Семестр 9-й
Загальна кількість годин - 120		Лекції 16 год
		Семінарські 16 год
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2, самостійної роботи студента - 4		Модульний контроль 8 год
		Самостійна робота 80 год.
		Вид контролю Залік, ПМК

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33% / 67%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системи понять, знань, умінь і навичок в галузі філософського осмислення феномену інформації.

Завдання:

- обґрунтувати зміст поняття інформації в контексті його співвідношення з поняттями матерії та свідомості;
- визначити сутність інформаційного підходу як загальнонаукового логіко-гносеологічного та методологічного утворення;
- проаналізувати специфіку феномену інформації як властивості та відношення об'єктів;
- виявити гносеологічні, аксіологічні та праксеологічні закономірності генерування та перетворення інформації в актах пізнання та управління;
- охарактеризувати основні наукові підходи щодо осмислення філософського змісту інформації;
- узагальнити основні наукові підходи до аналізу інформаційних систем як об'єкта ведення інформаційних війн.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- онтологічні основи феномену інформації;
- сутність інформаційної епістемології;
- логічний взаємозв'язок кількісно-якісних показників інформації в їх соціальному вимірі;
- філософські основи інформатики як фундаментальної науки про інформацію;
- філософський контекст соціальної інформації;
- особливості світоглядних викликів сучасної глобальної інформаційної революції.

вміти:

- визначати філософський зміст інформації як ідеально-матеріальної субстанції;
- аналізувати основні наукові підходи до осмислення інформації як філософської категорії;
- порівнювати структурні та функціональні підходи до осмислення сутності інформації;
- виявляти закономірні взаємозв'язки між категоріями властивості та відношення в феномені інформації;
- аналізувати зміст сучасних інформаційно-комунікаційних революцій в контексті генези світоглядних орієнтирів суспільства;
- визначати логічні закономірності в функціонуванні інформаційних систем як об'єктах інформаційних агресій;
- досліджувати причинно-наслідкові зв'язки в сучасних процесах становлення інформаційного суспільства.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інформація як філософська категорія

Тема 1. Сутність інформації як філософської категорії

Полісемантичний зміст поняття «інформація». Основні наукові підходи до осмислення інформації як амбівалентної ідеально-матеріальної субстанції. Філософський зміст інформації за А.Д.Урсулом. Принцип відображення у інформаційному процесі. Цінність інформації як організація структури пам'яті у Д.С.Чернавського.

Структурні та функціональні підходи до осмислення сутності інформації.

Поняття філософії інформації та її змістовна сутність. Тематична структура філософії інформації: онтологія інформації; методологія інформаційного підходу; аксіологія інформації; феноменологія інформації; аксіологія інформації.

Теоретико-інформаційний аспект феномену інформації. Філософський контекст соціальної інформації.

Тема 2. Філософія інформації в системі наукового та філософського знання

Філософія інформації і науковий світогляд.

Сутність поняття «інформаційна свідомість» у реаліях сучасного інформаційного суспільства. Інформаційний підхід у формуванні інформаційної свідомості та його функції. Концепція інформаціології І.Юзвизинова та її сутнісний зміст. Інформаційні закони І.Юзвизинова у їх філософській інтерпретації

Система інформаційних наук та філософська рефлексія. Дисципліни, що включають інформацію у свій предмет вивчення. Фундаментальні науки, що використовують інформаційний підхід. Прикладні науки, що використовують інформаційний підхід.

Філософія масової комунікації.

Змістовий модуль 2. Інформаційний підхід у науковій системі знань

Тема 3. Гносеологічний та праксеологічний аспекти філософської концепції інформаційного підходу

Закономірності генерування та перетворення інформації в актах пізнання та управління. Закономірності інформаціогенезу в актах пізнання та управління. Закономірності перетворення інформації в актах пізнання та управління. Інформаційні механізми реалізації аксіологічних установок пізнання та управління.

Тема 4. Філософія інформації і інформатика

Філософія інформації і філософські проблеми інформатики. Науково-методологічні проблеми інформатики як науки про інформацію.

Філософські основи інформатики як фундаментальної науки про інформацію.

Феномен інформації як результат взаємодії матеріальних та ідеальних компонентів структури реальності. Світоглядна концепція інформаційно відкритих систем.

Змістовий модуль 3. Філософія інформації і філософські проблеми сучасності

Тема 5. Актуальні проблеми філософії інформації

Інформаційна культура як засіб формування інформаційного суспільства. Типізація комунікативних культур: мовленнєва, письмова, мануфактурна, інформаційно-технологічна.

Інформаційна культура особистості: її сутність та основні складові.

Ціннісне ставлення до інформації як основа інформаційного світогляду. Сутність інформаційного світогляду, основні етапи його становлення.

Гуманістичне виховання інформаційної культури особистості.

Дигіталізація всіх видів інформації як формальна відмінна особливість інформаційно-технологічної культури.

Цивілізація та інформаційна культура: особливості співвідношення.

Комунікаційні свободи як основа реалізації інформаційно-технологічної культури. Комунікаційна свобода та інформаційний хаос: межі поділу.

Тема 6. Світоглядні виклики сучасної глобальної інформаційної революції

Індивідуальний та соціальний зміст інформатизації суспільства. Глобалізація інформаційного середовища. Проблема оволодіння інформацією на етапі становлення глобального інформаційного суспільства.

Глобалізація як основа формування глобальної інформатизованої економіки та культури. Перетворення інформації у економічну категорію. Формування інформаційного світогляду та світорозуміння.

Формування комерційної інформаційної ідеології: інформація – товар, комунікація – галузь капіталовкладень, інформаційна культура- спосіб управління масовими аудиторіями і задоволення їх платоспроможності.

Феномен інформатизації як гарант інформованості та фактор інформаційного голоду у інформаційному суспільстві.

Інформаційне суспільство: відмінні риси та показники формування (технологічні, соціально-економічні, політичні, інтелектуальні). Ідеологія інформаційного суспільства.

Змістовий модуль 4. Філософський зміст функціонування інформаційних систем: загрози та перспективи

Тема 7. Філософія інформаційної війни

Інформаційна війна як філософська категорія. Основні визначення інформаційної війни. Історичні та економічні передумови інформаційної війни. Інформаційна війна як засіб знищення інформаційних систем.

Поняття «інформаційні операції» та їх сутнісний зміст. Основні критерії класифікації інформаційних операцій: масштаб операції; сфери (суспільного й державного життя) проведення операції; рівень учасників операції; інтенсивність і тривалість; переважний характер впливу. Інформаційні операції в політичній боротьбі: інформаційно-пропагандистська (інформаційно-рекламна) діяльність, демонстраційні дії, організаційно-практична діяльність.

Поняття «інформаційна зброя» та його сутнісний зміст. Сфери застосування інформаційної зброї. Типи інформаційної зброї.

Витратні та змістові переваги використання нових інформаційних технологій. Основні напрями інтеграції комунікаційних і комп'ютерних технологій в процесі мережних воєн. Позитивні та негативні чинники активного використання новітніх інформаційних технологій в процесі інформаційної війни.

Тема 8. Перспективи розвитку інформаційної війни та проблеми захисту інформації

Особливості сучасного інформаційного суспільства: проекція віртуальної моделі об'єкта і його зв'язків засобами глобальної телекомунікації та комп'ютеризації на навколишній простір. Реальні та проєктовані результати інформаційної війни щодо цілісних інформаційних систем. Становище держави як цілісної інформаційної системи в інформаційній війні: можливі наслідки поразки та найбільш ефективні способи забезпечення перемоги.

Роль і місце України в світовій системі інформаційної безпеки. Основні засади національної інформаційної безпеки: позитиви та недоліки. Національна система державного управління у сфері інформаційної політики.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Усього	у тому числі			
л.		с.	м.к.	с.р.	
Змістовий модуль 1. Інформація як філософська категорія					
Тема 1. Сутність інформації як філософської категорії	14	2	2		10
Тема 2. Філософія інформації в системі наукового та філософського знання	14	2	2		10
Разом за змістовим модулем 1	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 2. Інформаційний підхід у науковій системі знань					
Разом за змістовим модулем 1					
Тема 3. Гносеологічний та праксеологічний аспекти філософської концепції інформаційного підходу	14	2	2		10
Тема 4. Філософія інформації і інформатика	14	2	2		10
Разом за змістовим модулем 2	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 3. Філософія інформації і філософські проблеми сучасності					
Тема 5. Актуальні проблеми філософії інформації	14	2	2		10
Тема 6. Світоглядні виклики сучасної глобальної інформаційної революції	14	2	2		10
Разом за змістовим модулем 3	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 4. Філософський зміст функціонування інформаційних систем: загрози та перспективи					
Тема 7. Філософія інформаційної війни	14	2	2		10
Тема 8. Перспективи розвитку інформаційної війни та проблеми захисту інформації	14	2	2		10
Разом за змістовим модулем 4	30	4	4	2	20
Усього годин	120	16	16	8	80

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Інформація як філософська категорія		
	Семінар 1. Інформація у філософській системі знань	2
	Семінар 2. Сутність філософії інформації: об'єкт, предмет, методологія дослідження	2
Змістовий модуль 2. Інформаційний підхід у науковій системі знань		
	Семінар 3. Інформаційний підхід у філософській системі наукового знання	2
	Семінар 4. Роль інформатики у становленні філософії інформації	2
Змістовий модуль 3. Філософія інформації і філософські проблеми сучасності		
	Семінар 5. Актуальні проблеми філософії інформації	2
	Семінар 6. Вплив глобалізації на становлення інформаційного суспільства	2
Змістовий модуль 4. Філософський зміст функціонування інформаційних систем: загрози та перспективи		
	Семінар 7. Філософія інформаційної війни: системний підхід	2
	Семінар 8. Роль інформаційно-комунікаційних інститутів у формуванні інформаційної безпеки суспільства	2
Усього годин		16

6. Теми лабораторних занять – не передбачено навчальним планом

7. Теми практичних занять – не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1. Інформація як філософська категорія			
1	Основні наукові підходи до аналізу інформації як матеріальної та ідеальної субстанції	10	5
2	Сутність інформації як ідеального комунікаційного феномену	10	5
Змістовий модуль 2. Інформаційний підхід у науковій системі знань			
3	Філософський аналіз сутності інформаційного підходу у науковій системі знань	10	5
4	Філософія віртуальної інформаційної реальності	10	5
Змістовий модуль 3. Філософія інформації і філософські проблеми сучасності			
5	Законодавче врегулювання питань інформаційного забезпечення в Україні як основа інформаційної безпеки суспільства	10	5
6	Світоглядне значення інформаційної культури у сучасному інформаційному суспільстві : особистісний та соціальний рівні	10	5
Змістовий модуль 4. Філософський зміст функціонування інформаційних систем: загрози та перспективи			
7	Інформація як засіб соціальних маніпуляцій: медіа-рівень сучасної інформаційної епохи	10	5
8	Інформаційна система як об'єкт ведення інформаційної війни: загрози та стратегії їх подолання	10	5
Усього годин		80	40

Форми підготовки самостійної роботи

1. Аналіз законодавчих та нормативних джерел в інформаційній галузі.
2. Резюмування наукових статей з проблем філософії інформації (за вибором).
3. Опрацювання навчальної та навчально-методичної літератури з курсу (за рекомендованим списком).
4. Експлікація базових (ключових) понять курсу.
5. Репрезентація новітніх методів наукового аналізу (Інтернет).
6. Розробка тестів до навчальних елементів курсу (за вибором).
7. Розробка презентацій до навчальних елементів курсу (за вибором).

Тематика повідомлень:

1. Законодавче врегулювання питань інформаційного забезпечення в Україні;
2. Інформація як філософська категорія.

3. Основні наукові підходи до осмислення інформації як матеріальної та ідеальної субстанції.
4. Сутність інформації як ідеального комунікативного феномену.
5. Інформація і світогляд: особливості співвідношення.
6. Сутність інформаціогенезу та основні етапи його становлення.
7. Кібернетичний підхід до інформаціогенезу.
8. Інформаційна система у технічному та соціальному контекстах: порівняльна характеристика.
9. Семантичний аналіз інформації в її комунікаційному вимірі.
10. Поняття семантичного коду.
11. Сутність інформації як віобразеного розмаїття реальності.
12. Функціональні концепції аналізу інформаційних процесів.
13. Сутність інформаційного підходу до пізнання світу.
14. Основні рівні пізнання інформації.
15. Інформація у просторово-часовій системі координат.
16. Філософія віртуальної інформаційної реальності.
17. Співвідношення знання та інформації.
18. Задоволення інформаційних потреб як спосіб пізнання світу.
19. Інформація як засіб соціальних маніпуляцій.
20. Інформаційна міфологія: сутність та змістовна спрямованість.
21. Комунікаційні свободи інформаційного суспільства.
22. Основні засади формування інформаційного суспільства.
23. Генеза комунікаційних культур.
24. Сутність інформаційної війни та її ознаки.
25. Інформаційна система як об'єкт ведення інформаційної війни.
26. Медіакратія як засіб інформаційної агресії щодо суспільства.
27. Основні засади національної інформаційної безпеки та заходи по їх реалізації.
28. Використання інформаційних технологій в процесі інформаційної війни: перспективи та проблеми.
29. Стратегічні переваги застосування інформаційної зброї та можливості її протидії.
30. Специфіка інформаційної війни в сучасному інформаційному суспільстві: її недоліки та переваги

9. Індивідуальна робота

Формою самостійної роботи студентів є виконання індивідуальної науково-дослідної роботи у формі *реферату* на відповідну тему з курсу “Філософія інформації”, презентації у програмі PowerPoint чи SMART Notebook і має сприяти розвитку пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критичного мислення.

Самостійна робота передбачає роботу за наступними напрямками:

- аналіз законодавчого та нормативного врегулювання питань інформаційного забезпечення в Україні;

– аналіз ролі соціально-комунікаційних інститутів у інформаційно-комунікаційному становленні суспільства інформаційної епохи на гносеологічному, аксіологічному та праксеологічному рівнях.

Написання рефератів та тез доповіді має на меті виробити у студентів навички самостійної розробки обраних ними наукових тем, безпосередньої роботи з текстами крізь призму досліджуваної проблематики. Разом з тим, написання реферату передбачає викладення студентами своїх власних думок і свого особистого бачення обраної проблеми та шляхів її розв'язання.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з\п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна к-ть балів за кожним критерієм
1.	Конкретизація теми та підбір літератури	5 балів
2.	Аналіз літератури, в тому числі першоджерел, виокремлення головних ідей, складання плану доповіді	10 балів
3.	Логічний виклад матеріалу під час доповіді, обґрунтування власної позиції з досліджуваної проблеми	15 балів
РАЗОМ		30 балів

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Філософія інформації».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30.

Тематика індивідуальних завдань:

1. Термінологічна дискусія в інформаційно-комунікаційній галузі та напрями її врегулювання;
2. Напрями роботи з формування Інформаційного кодексу України: проблеми та перспективи;
3. Суспільство як інформаційна система: онтологічний, гносеологічний, аксіологічний рівні;
4. Напрями аналітичної діяльності провідних вітчизняних бібліотек;
5. Національна спрямованість вітчизняних інформаційних ресурсів в епоху глобалізації;
6. Робота провідних вітчизняних бібліотек з метою створення вітчизняних інформаційних ресурсів;
7. Інформаційна культура як основа становлення інформаційного суспільства;

8. Робота провідних вітчизняних бібліотек з метою підвищення інформаційної культури суспільства;

9. Трансформація інформаційної роботи бібліотек як основних соціально-комунікаційних інститутів в сучасну інформаційну епоху.

10. Навчально-методична карта дисципліни

Загальний обсяг роботи студента – 120 год. З них контактні – 32 год. (лекції – 16 год., семінари – 16 год.). Самостійна робота – 80 год, семимодульний контроль – 8.

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Інформація як філософська категорія (59 балів)		Змістовий модуль 2. Інформаційний підхід у науковій системі знань (59 балів)		Змістовий модуль 3. Філософія інформації і філософські проблеми сучасності (59 балів)		Змістовий модуль 4. Філософський зміст функціонування інформаційних систем: загрози та перспективи (89 бал)	
Лекції (теми, бали)	Сутність інформації як філософської категорії (1 бал)	Філософія інформації в системі наукового та філософського знання (1 бал)	Гносеологічний та праксеологічний аспекти філософської концепції інформаційного підходу (1 бал)	Філософія інформації і інформатика (1 бал)	Актуальні проблеми філософії інформації (1 бал)	Світоглядні виклики сучасної глобальної інформаційної революції (1 бал)	Філософія інформаційної війни (1 бал)	Перспективи розвитку інформаційної війни та проблеми захисту інформації (1 бал)
Семінарські заняття (теми, бали)	Сутність інформації як філософської категорії (11 балів)	Філософія інформації в системі наукового та філософського знання (11 балів)	Гносеологічний та праксеологічний аспекти філософської концепції інформаційного підходу (11 балів)	Філософія інформації і інформатика (11 балів)	Актуальні проблеми інформації (11 балів)	Світоглядні виклики сучасної глобальної інформаційної революції (11 балів)	Філософія інформаційної війни (11 балів)	Перспективи розвитку інформаційної війни та проблеми захисту інформації (11 балів)
Самостійна робота	Самостійна робота студента з першої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з другої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з третьої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з четвертої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з п'ятої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з шостої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з сьомої теми (5 балів)	Самостійна робота студента з сьомої теми (5 балів)
Індивідуальна робота							Індивідуальна робота студента (30 балів)	
Поточний контроль (вид, бали)	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		Модульна контрольна робота 3 (25 балів)		Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	
Семестровий контроль	Іспит (40 балів)							

11. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- 1) За джерелом інформації:
  - *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint-презентація), лабораторні роботи, пояснення, розповідь, бесіда.
  - *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
  - *Практичні*: вправи.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальних матеріалів: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Вивчення дисципліни здійснюється за машинним варіантом з організацією занять у спеціалізованих комп'ютерних залах, де кожний студент отримує можливість навчатись безпосередньо на індивідуальному робочому місці, обладнаному персональним комп'ютером.

12. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.

-
- *Методи письмового контролю:* модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю:* тестові програми.
- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни (п. 10), де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Змістовний модуль 1		містовний модуль 2		містовний модуль 3		Змістовний модуль 4	
			Кільк. одиниць по розрахунку	Макс. кількість балів	Кільк. одиниць	Макс. кількість балів	Кільк. одиниць	Макс. кількість балів	Кільк. одиниць по розрахунку	Макс. кількість балів
	Відвідування лекцій									
	Відвідування семінарських занять									
	Виконання завдань для самостійної роботи			0		0		0		0
	Робота на практичних (семінарських) заняттях	0		0		0		0		0
	Індивідуальне завдання									0
	Виконання модульної контрольної роботи	5		5		5		5		5

	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МБ)			9		9		9		9

Методика розрахунків модульної і семестрової оцінок студента

з/п	Оцінка студента	акс. оцінка	містовний модуль 1 ³	містовний модуль 2 ³	містовний модуль 3 ³	містовний модуль 4 ³
	Максимальна підсумкова семестрова модульна оцінка (МС)	00	5 2	5 2	5 2	5 2
	Фактична кількість балів, отриманих студентом за видами поточного контролю (приклад) (ФБ)		5 5	0 5	7 4	0 6
	Підсумкові фактичні оцінки студента за змістовими модулями $M = \text{ФБ} / \text{МВ} * \text{ММ}$		3,3 2	1,2 2	9,9 1	6,9 1
	Підсумкова семестрова рейтингова оцінка студента $C = M_1 + M_2 + M_3 + M_4$		81,3 / C			

Шкала оцінювання: рейтингова оцінка та оцінка за стобальною шкалою

Рейт інгова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів в процесі вивчення дисципліни «Філософія інформації»

Рівень оцінки знань студентів з дисципліни «Філософія інформації» оцінюється згідно з виконанням ними навчального плану.

Оцінка А (90-100) – “відмінно” виставляється студенту, який:

- вільно володіє матеріалом навчальної дисципліни, розуміє предмет, методологію, структуру дисципліни;
- засвоїв основні поняття і категорії, може дати їх визначення, показати логічний взаємозв'язок;
- – вміє не тільки відтворити засвоєне, а й обґрунтувати власну думку з приводу вивченого, з актуальних дискусійних проблем сучасної філософії;
- демонструє ґрунтовні знання не тільки лекційних тем курсу, основної, а й додаткової рекомендованої літератури;
- проводить глибокий осмислений аналіз філософських першоджерел, передбачених курсом семінарських занять;
- аргументація власної позиції з актуальних дискусійних проблем сучасної філософії інформації.

Оцінка В (82-89) – “добре” виставляється студенту, який сформував цілісне концептуальне розуміння курсу філософії інформації і передбачає:

- освоєння студентом обов'язкового обсягу програмного матеріалу, основного переліку літературних джерел із лекційного та семінарського курсів філософії інформації;
- осмислене розуміння категоріально-понятійного апарату дисципліни;
- здатність порівняльного аналізу різних наукових підходів;
- застосування найбільш універсальних методів у наукових дослідженнях.

Рівень підготовки студента є вищим за середній рівень.

Оцінка С (75-81) – “добре” виставляється студенту, який:

- в основному володіє матеріалом дисципліни, показує розуміння її предмета, методології, структури;
- засвоїв найбільш важливі поняття і категорії, може сформулювати визначення більшості з них;
- вміє пов'язувати відповідь на дане питання з іншими темами курсу, висловлюючи власне розуміння;
- орієнтується в основній і додатковій рекомендованій літературі до більшості тем курсу.

Рівень підготовки кваліфікується як середній.

Оцінка D (69-74) – “задовільно” виставляється студенту, який засвоїв “контрольний пакет” програмного матеріалу, і передбачає:

- вміння орієнтуватися у загальній проблематиці філософії інформації;

- знання головних характеристик філософії інформації;
- навички репродуктивного відтворення змісту текстів лекцій викладача;
- опрацювання певної частини (до 50 %) першоджерел та додаткової літератури.

Рівень підготовки кваліфікується як посередній.

Оцінка E (60-68) – “задовільно” виставляється студенту, який засвоїв значну частину програмного матеріалу:

- демонструє не надто глибоке знання матеріалу, не зовсім упевнено висловлюється з приводу предмета, методу, структури дисципліни;
- посередньо засвоїв основні поняття і категорії, визначення дає поверхові, не систематизовані;
- відповідає на поставлені запитання, проте не висловлює власного розуміння;
- частково засвоїв рекомендовану літературу з курсу.

Рівень підготовки студента кваліфікується як такий, що відповідає мінімальним критеріям.

Оцінка Fx (35-59) – “незадовільно” виставляється студенту, який:

- не володіє матеріалом навчальної дисципліни, не розуміє специфіки, предмета, структури;
- не засвоїв основних понять і категорій, не вміє дати їх основні визначення;
- не вміє відтворити пройдений матеріал і не орієнтується в проблематиці, що висвітлювалася на заняттях;
- не опрацював основної рекомендованої літератури до більшості програмних тем.

Рівень підготовки незадовільний, потребує повторного перескладання.

Оцінка F (0-34) – “незадовільно” виставляється студенту, який з поважних чи без поважних причин пропустив половину лекційних та семінарських годин курсу, не засвоїв навчальну програму з філософії інформації, має потребу в повторному прослуховуванні курсу.

Питання до заліку:

1. Законодавче врегулювання питань інформаційного забезпечення в Україні;
2. Аналіз інформації як матеріально-духовного феномену у сучасній науковій думці.
3. Інформація у філософській системі знань: онтологічний підхід.
4. Інформація у філософській системі знань: аксіологічний підхід.
5. Інформація у філософській системі знань: гносеологічний підхід.
6. Інформація у філософській системі знань: праксеологічний підхід.
7. Сутність інформаційного підходу до пізнання світу.

8. Основні наукові підходи до аналізу інформаційного підходу.
9. Фундаментальні науки, що використовують інформаційний підхід.
10. Прикладні науки, що використовують інформаційний підхід.
11. Інформація і знання: особливості співвідношення.
12. Філософський зміст інформатики як науки про інформацію.
13. Філософія інформації і філософські проблеми інформатики.
14. Зміст найважливіших проблем наукової інформатики сучасності.
15. Аналіз інформації в категоріях кількості, якості, міри.
16. Структура реальності і феномен інформації
17. Сутність соціальної інформації як об'єкта філософського аналізу.
18. Сутність знака в філософії інформації.
19. Філософський зміст інформаційної реальності.
20. Інформаційна культура: генеза та сучасний стан.
21. Основні складові інформаційної культури.
22. Відмінні риси глобальної інформатизованої економіки.
23. Інформаційне суспільство: основні риси та ключові показники.
24. Роль соціально-комунікаційних інститутів у становленні інформаційного суспільства.
25. Сучасні наукові підходи до визначення інформаційної війни.
26. Інформаційна система як об'єкт для ведення інформаційної війни.
27. Домінантні принципи ведення інформаційної війни.
28. Інформаційні операції: їх зміст та класифікаційні особливості.
29. Поняття «інформаційної зброї» та сфери її застосування.
30. Моделі інформаційної війни та їх сутнісний зміст.
31. Особливості ведення мережної інформаційної війни.
32. Основні напрями використання інформаційних технологій в процесі інформаційної війни.
33. Маніпулятивна семантика: зміна змісту слів і понять.
34. Трансформація комунікації в аспекті інформаційної війни.
35. Проблема інформаційної безпеки в національному контексті

14. Методичне забезпечення

Викладання навчальної дисципліни забезпечується сучасними технічними засобами навчання, які побудовані на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях (мультимедійний комп'ютер, мультимедійний проектор, інтерактивний комплекс SMART Board, авторські засоби мультимедіа).

На заняттях і під час самостійної роботи студентів використовуються методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, ілюстративні комп'ютерні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме:

- Опорні конспекти лекцій.
- Навчальні посібники.
- Робоча навчальна програма.
- Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
- Засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).
- Презентації

15. Рекомендована література

Основна

1. Про інформацію : [закон України : офіц. текст : за станом на 1 грудня 2002 р.]. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 24 с. – (Закони України).
2. Про наукову технічну інформацію : Закон України від 25 червня 1993 р. № 3322 – XII / Голос України. – 1993. – 23 лип.
3. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22 травня 2003 року № 852 – IV // Відомості Верховної Ради України . – 2003. – № 36. – Ст. 276.
4. Про державну таємницю : [закон України : офіц. вид. : за станом на 1 березня 2005 року] / Верховна Рада України. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 35 с. – (Закони України).
5. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : [закон України : офіц. вид. : станом на 20 жовтня 1998 р.] / Верховна Рада України. – К. : Парлам. вид-во, 1998. – 24 с. – (Закони України)
6. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : указ Президента України від 31 липня 2000 р. № 928/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 31. – С. 11.
7. ДСТУ 2392 – 94. Інформація та документація. Базові поняття : терміни та визначення . – К. : Держстандарт України, 1994. – 53 с. – (Державний стандарт України).
8. ДСТУ 2394-94. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення . – К.: Держстандарт України, 1994
9. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа : терміни та визначення понять . – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – 31 с. – (Державний стандарт України).

10. ДСТУ 2732-94. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення . – Чинний від 1995-07-01. – К.: Держстандарт України, 1994
11. ДСТУ 3719-2-98 (ISO 8613-2:1989). Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ODA) та обмінний формат . – Офіц. вид. – К. : Держстандарт України, 1999. – К. : Держстандарт України, 1999. – Ч. 2 : Структури документа. – VIII, 187 с. – (Державний стандарт України).
12. ДСТУ 4423–1:2005. Інформація та документація. Керування документаційними процесами . – К. : Держкомспоживстандарт України, 2007. – Ч. 1 : Основні положення. – 28 с. – (Національний стандарт України).
13. ДСТУ 4423–1:2005. Інформація та документація. Керування документаційними процесами . – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – Ч. 2 : Настанови (ISO/TR 15489–2:2001, МОД).[] – 44 с. – (Національний стандарт України).
14. ДСТУ ISO 5127: 2007. Словник термінів. Інформація та документація . – К.: Держспоживстандарт України, 2010. – 237 с.
15. Соколов, А.В. Философия информации : проф.-мировоззр. учеб. пособ. / А.В. Соколов ; С.-Петербур. гос. ун-т культуры и искусств. – СПб. : СПбГУКИ, 2010. – 368 с.

Допоміжна:

16. Абдеев, Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Абдеев. - М.: Владос, 1994. - 336 с.
17. Адрианов, В.И. «Шпионские штучки» и устройства для защиты объектов и информации / В.И. Адрианов. – СПб.: Лань, 1996. – 272 с.
18. Антонова, О.А. Теория и практика виртуальной реальности: логико–философский анализ / О.А. Антонова, С.В. Соловьев. – Санкт–Петербург: Издательство С.–Петербургского университета, 2008. – 165, [2] с.
19. Афанасьев, В.Г. Социальная информация / В.Афанасьев. - М.: Наука,1994. – 201 с.
20. Бацевич, Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : підручник / Бацевич Ф.С. – К. : Академія, 2011. - 239 с. - (Альма-матер).
21. Бондаренко, С.В. Культура мобильных телекоммуникаций / С.Бондаренко. -Ростов н/Д: ЗАО «Книга», 2007. - 352 с.
22. Гиляревский, Р.С. Информатика как наука об информации [Электронный ресурс] / Р.С.Гиляревский. - М., 2006. – Режим доступа: <http://www.mathnet.ru/links/5622b5cfafde3f8794caed919cddb58d/ssi51.pdf>, свободный. – Название с экрана
23. Губерський, Л. В. Філософія. Історія, суспільство, освіта : підручн./ Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, В. В. Ільїн ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К.: Київський університет, 2011. - 575 с.
24. Гусев, С.С. Концепция «возможных миров» и мировое единство / С.Гусев // Метафизика: учеб. пособие. - СПб., 2008.

25. Гухман, В.Б. Философская сущность информационного подхода : дисс. докт. филос. н./ В.Гухман. – М., 2001. – 402 с.
26. История информатики и философия информационной реальности: учеб. пособ. для вузов / под ред. Р.М. Юсупова, В.П. Котенко. - М.: Академический проект, 2007. - 429 с.
27. Інформаційна безпека держави у контексті протидії інформаційним війнам : навч. посіб. / За заг. ред. В. Б. Толубка. – К. : НАОУ, 2004. – 177 с.
28. Каган, М.С. О структуре современного антропологического знания / М.Каган // Очерки социальной антропологии. - СПб., 1995. – С.30-40
29. Кара-Мурза, С. Г. Манипуляция сознанием : учеб. пособие / С. Г. Кара-Мурза. – К. : Оріяни, 2003. – 500 с.
30. Карпенко, В.О. Інформаційна політика та безпека : підручник / В.О.Карпенко. – К.: Нора–Друк, 2006. – 320 с.
31. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М.Кастельс. - М., 2000. – 606 с.
32. Кормич, Б. А. Інформаційна безпека : організаційно-правові основи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. А. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
33. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка [та ін] ; ред. Г. М. Швецова-Водка [та ін] ; Книжкова палата України. - К. : [б.в.], 1999. - 116 с
34. Лебедев, С.А. Философия науки. Краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории) / С.Лебедев. - М.: Академический Проект, 2008.- 692 с.
35. Ленский, Б. В. Книгоиздание в России: состояние, проблемы и перспективы развития / Б. В. Ленский, А. Н. Воропаев, А. А Столяров // Книга: исслед. и материалы. – М., 2009. – Сб. 91/І–ІІ. – С. 5–23.
36. Лотман, Ю.М. Семиосфера / Ю.Лотман. - СПб.: Искусство – СПб, 2000. - 704 с.
37. Макаренко, Є.А. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози / Є.А.Макаренко, М.М. Рижков, М.А.Ожеван, В.І. Головченко. – К.: Центр вільної преси, 2006. – 916 с.
38. Мак-Люэн, М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры / М.Мак-Люен. - К.: Ника-Центр, 2003. - 432 с.
39. Марченко, Л.С. Інформаційна безпека України / Л.С.Марченко, В.А.Ліпкан, О.В.Логінов, Р.А.Калюжний (заг. ред.) – К., 2004. – 135 с.
40. Межуев, В.М. Феномен книги и национальное в культуре / В.Межуев // Общество и книга: от Гутенберга до Интернета/ Под. общ. ред. А. П. Королевой; Ин-т философии РАН. – М.: Традиция, 2000. – 280 с.
41. Мережі і мережні війни . – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянської академії», 2005. - 156 с.
42. Мечковская, Н.Б. Семиотика: Язык. Природа. Культура: учеб. пособ. для вузов / Н.Мечковская. - 3-е изд. - М, 2008.
43. Основы информатики: учеб. пособие / под ред. Г.В. Алёхиной. - М., 2009.

44. Панарин, И. Н. Информационная война и мир / И. Н. Панарин, Л. Г. Панарина. – М. : Олма-пресс, 2003. – 384 с.
45. Панарин, И. Н. Технология информационной войны / И.Н.Панарин. – М.: «КСП+», 2003. – 320 с.
46. Попкова, Н.В. Философия техносферы / Н.Попкова. - М.: URSS, 2008.- 344с.
47. Почепцов, Г.Г. Інформаційна політика : навч. посібник / Українська Академія держ. Управління при Президентові України. / Г.Почепцов, С.Чукот – К.: Видавництво УДАУ, 2002. – 88 с.
48. Почепцов, Г.Г. Информационные войны / Г.Г.Почепцов, С.Л.Удовик (отв. ред.). – М.: Рефл–бук, 2000. – 576 с.
49. Расторгуев, С.П. Информационная война / С.П.Расторгуев. — М: Радио и связь, 1999. — 416 с.
50. Соколов, А. В. Информационный подход к документальной коммуникации : учеб. пособие для студ. библиотечного факультета / А. В. Соколов ; Ленинградский гос. ин-т культуры им. Н.К.Крупской. Кафедра отраслевой библиографии. - Л. : [б.и.], 1988. - 86 с.
51. Соколов, А. В. Общая теория социальной коммуникации : Учебное пособие / А.В.Соколов. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
52. Соколов, А. В. Эволюция социальных коммуникаций / А.В.Соколов. – СПб., 1995.
53. Соколов, А.В. Метатеория социальной коммуникации / А. В. Соколов ; Российская национальная библиотека. - СПб. : [б.и.], 2001. - 351 с
54. Солонин, Ю.Н. Долг и ответственность философии // Философия обществу / под ред. Б.В. Маркова, Ю.М. Шилкова. - СПб., 2007.
55. Урсул, А. Д. Природа информации: философский очерк/ А. Д. Урсул; Челяб. гос. акад. культуры и искусств; Науч.-образоват. Центр «Информационное общество»; Рос. гос. торгово-эконом. ун-т; Центр исслед. глоб. процессов и устойчивого развития. – 2-е изд. – Челябинск, 2010. – 231 с.
56. Успенский, Б.А. Ego Loquens: Язык и коммуникационное пространство/ Б.Успенский. - М.: РГГУ, 2007. – 320 с.
57. Философия информационной реальности // История информатики и философия информационной реальности: учеб. пособие / под ред. Р.М. Юсупова, В.П. Котенко.- М.: Академический проект, 2007. – 429 с.
58. Філософія мови : хрестоматія / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка ; авт.-уклад. Т. І. Бондар. – К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2011. - 90 с.
59. Філософія ХХ-ХХІ століть: імена: біографічний словник / уклад. Ю. В. Омельченко. – К.: Фенікс, 2011. - 212 с.
60. Хрестоматія з історії європейської філософії : навч. посібн. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; під заг. ред. В. Л. Петрушенка. - Львів : Новий Світ-2000, 2013. - 570 с. - (Вища освіта в Україні).
61. Швецова-Водка, Г.Н. Общая теория документа и книги: учеб. пособ. / Г.Н.Швецова-Водка. - М.: Рыбари; К.: Знання, 2009. – 487 с.

62. Шлыкова, О.В. Интернет-ресурсы и услуги в социокультурной сфере: учеб. пособие / О.Шлыкова. - М., 2000. – 103 с.